

PÄIVÄKOTILASTEN SOSIOEMOTIONAALISTEN TAITOJEN KEHITTÄMINEN LIIKUNTATUOKIOIDEN AVULLA

KATRITAKALA, MARJA KOKKONEN, JARMO LIUKKONEN

Yhteyshenkilö: Katri Takala, Kajaanin ammattikorkeakoulu, PL 52, Ketunpolku 4, 87101 Kajaani

Puh: 044- 710 1625, sähköposti: katri.takala@kajak.fi

TIIVISTELMÄ

Takala, K., Kokkonen, M., Liukkonen, J. 2009.
Päiväkotilasten sosioemotionaalisten taitojen kehittäminen liikuntatuokioiden avulla. Liikunta & Tiede 46 (1), 22–29.

■ Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää 3–4-vuotiaiden päiväkotilasten liikuntatuokioiden aikana ilmeneviä sosioemotionaalisia taitoja ja niissä kahdeksan kuukauden intervention aikana tapahtuneita muutoksia tähän tarkoitukseen kehittämämme havainnointilomakkeen avulla. Tutkimuksen kohteena olleet sosioemotionaaliset taidot olivat kuuntelu, kontaktin ottaminen toiseen, yhteistyö pari- ja ryhmätehtävissä, auttaminen ja vuoron odottaminen. Tutkimukseen osallistui 31 koeryhmän lasta (15 tyttöä, 16 poikaa) ja 10 kontrolliryhmän lasta (6 tyttöä, 4 poikaa). Lastentarhanopettajat kehittivät koeryhmään kuuluneiden lasten sosioemotionaalisia taitoja liikuntatuokioiden aikana erityisesti tähän tarkoitukseen suunnitellun liikuntakasvatusohjelman avulla kerran viikossa. Myös kontrolliryhmäläiset osallistuivat omassa päiväkodissaan pidettyihin liikuntatuokioihin kerran viikossa, mutta he eivät seuranneet laadittua ohjelmaa eivätkä heidän opettajansa osallistuneet koulutuksiin. Lastentarhanopettajat arvioivat lasten sosioemotionaalisia taitoja liikuntatuokioiden aikana neliportaisella havainnointilomakkeella tutkimuksen alussa sekä koeryhmässä kuusi kuukautta myöhemmin (6. mittauskerta) ja kontrolliryhmässä kahdeksan kuukautta myöhemmin (7. mittauskerta eli loppumittaus). Sosioemotionaaliset taidot paranivat molemmilla ryhmillä tilastollisesti merkitsevästi. Ryhmät eivät kuitenkaan eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi kummassakaan mittauksessa. Tämä saattoi johtua liian niukasta tutkittavien määrästä, intervention liian lyhyestä kestosta tai käytetyn mitta-asteikon karkeudesta. Tytöt ja pojat eivät eronneet toisistaan sosioemotionaalisten taitojen suhteen tilastollisesti merkitsevästi kummassakaan mittauksessa. Tutkimuksen tuloksena syntyi lasten sosioemotionaalisten taitojen arviointiin käytettävä havainnointilomake. Kaiken kaikkiaan liikuntatuokioihin tulisi kiinnittää huomiota yhä enemmän myös sosioemotionaalisten taitojen oppimisympäristönä, ei pelkästään lasten motoristen taitojen kehittämisen välineenä.

Asiasanat : sosioemotionaaliset taidot, liikuntatuokio, interventiotutkimus, päiväkot.

ABSTRACT

Takala, K., Kokkonen, M., Liukkonen, J. 2009.
The Development of Pre-school Children's Socio-emotional Skills through Physical Exercise Sessions. Liikunta & Tiede 46 (1), 22–29.

■ The aim of this study was to investigate 3-4-year-old preschool children's socioemotional skills during physical exercise sessions and the changes that had taken place during a period of eight months using an observation form specially designed for this study only. The socioemotional skills that were focussed upon in the study were listening, connecting to others, cooperation during pair and group work, helpfulness and waiting turn. A test group of 31 children (15 girls, 16 boys) and a control group of ten children (six girls, four boys) participated in the study. During an eight-month intervention period the pre-school teachers developed the socioemotional skills of the test group children once a week using a physical exercise programme specifically designed for this study. The control group also had physical exercise once a week in their own pre-school. However, the designed exercise programme was not used with them nor did their teachers participate in the training course. The pre-school teachers evaluated the children's skills during the physical exercise sessions using a four-step observation form at the beginning of the research period and six months later (sixth evaluation session) and in the control group eight months later (final evaluation). Although the socioemotional skills of the test and control group members showed significant statistical improvement developed during the research period, there was no significant statistical difference in either of the evaluations, which may have been due to the small number of subjects available for the study, too short an intervention period, or the use of an imprecise measuring scale. No statistically significant differences between the socioemotional skills of boys and girls were observed during the first and final evaluation. The study resulted in the development of an observation form specially designed for observing children's socioemotional skills. All in all, physical exercise sessions should increasingly be considered not only as a tool for developing children's motor skills in children but also as a learning environment for the acquisition of socioemotional skills.

Key words: socio-emotional skills, physical exercise session, intervention study, pre-school

JOHDANTO

Varhaiskasvatusta pyrkii edistämään alle kouluikäisten lasten hyvinvointia sekä toiset huomioon ottavia käyttäytymis- ja toimintatapoja (Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet 2005). Hyvinvointiin kuuluvat erityisesti lasten tunnesuhteet, minkä takia varhaiskasvatuksen eräänä tavoitteena on nimenomaan lasten sosiaalisen elämän ja tunne-elämän tukeminen (Varhaiskasvatus vuoteen 2020). Näiden osa-alueiden lujittaminen on mahdollista sosioemotionaalisten taitojen kehittämisen avulla. Nämä taidot viittaavat niihin opetettavissa ja opittavissa oleviin tunnetaitoihin ja sosiaalisiin taitoihin, jotka liittyvät vahvasti yksilön omaan, tasapainoiseen tunne-elämään ja sen tarkoituksenmukaiseen toimintaan sekä myönteisten sosiaalisten tavoitteiden saavuttamiseen tai ihmisten välisen vuorovaikutuksen parantamiseen (Kokkonen 2005).

Alle kouluikäisten sosioemotionaaliset taidot liittyvät onnistuneeseen vuorovaikutukseen ystävien ja sisarusten kanssa (Cutting & Dunn 2006) ja tovereiden hyväksyntään (Mostow 2005). Varhainen sosiaalinen käyttäytyminen ennustaa myös myöhempien ystävyys-suhteiden syntyvyyttä ja pysyvyyttä (Ladd 1990; Ladd ym. 1996; Lindsey 2002; Miller ym. 2003). Ystävyys-suhteet puolestaan vaikuttavat koulusopeutumiseen (Asher & Rose 1997; Ladd 1990; Ladd ym. 1996) ja ennustavat koulussa menestymistä (Webster-Stratton & Reid 2004). Ystävyys-suhteiden ja muiden myönteisten ihmissuhteiden muodostamisen taidon lisäksi koulumenestyksen kannalta on tärkeää, että 3–5-vuotiaat lapset osaavat keskittyä, olla tarkkaavaisia, kuunnella ohjeita ja viestiä tunteitaan tehokkaasti (ks. Brigman ym. 1999; Hemmeter ym. 2008).

Denhamin ja Weissbergin (2004) mukaan alle kouluikäisten lasten sosioemotionaalisia taitoja koskevat kehitystehtävät liittyvät ennen kaikkea onnistuneeseen vuorovaikutukseen ikätovereiden kanssa. Tutkimus onkin osoittanut pienten lasten emotionaalisilla taidoilla olevan merkitystä heidän sosiaalisille taidoilleen. Lasten 3–4-vuotiaana päiväkodin leikkutilanteissa osoittamien tunteiden tunnistamisen, ilmaisemisen ja säätelämisen taitojen on osoitettu ennustavan heidän paria vuotta myöhempiä myönteistä sosiaalista käyttäytymistään, jolle tyypillistä oli mm. toisten lasten näkökannan huomioon ottaminen, yhteistyökykyisyys ja toverisuus (Denham ym. 2003). Jo 2-vuotiaiden taaperoiden taitavuus tunnistaa ja nimetä esimerkiksi valokuviissa ja nukkejen kasvoilla näkyneitä ilmeitä (Ensor & Hughes 2005) ja 5-vuotiaiden lasten empatian kyky (Strayer & Roberts 2004) näyttävät liittyvän heidän prososiaaliseen käyttäytymiseensä. Myös eri tavoin ilmenevät tarkkaavaisuuden muodot kytkeytyvät pikkulasten myönteiseen sosiaaliseen käyttäytymiseen (Murphy ym. 2007; van Hecke ym. 2007).

Sosioemotionaalisten taitojen varhainen tukeminen on perusteltua myös niiden puutteiden haittavaikutusten valossa. Heikot sosiaaliset (Rich ym. 2008) ja emotionaaliset (Denham ym. 2002) taidot 3–5 vuoden iässä näyttävät kytkeytyvän lasten taipumukseen kiusata toisia, joutua tappeluihin ja käyttäytyä muutoin aggressiivisesti ja epäystävällisesti. Heikot sosiaaliset taidot voivat myös edesauttaa huonon minäkäsityksen muodostumista ja heikentää oppimismahdollisuuksia (Johns ym. 2005) sekä liittyä heikkoon tunteiden säätelyn taitoon (Barbarin 2007) ja yksinäisyyteen (Johns ym. 2005; Nakadai & Kanayama 2002).

Alle kouluikäisten lasten sosioemotionaalista kehitystä voi tukea vahvistamalla lasten, vanhempien ja sidosryhmien kanssakäymistä, kiinnittämällä huomiota sosioemotionaalisten taitojen opetukseen ja taitoja tukeviin ympäristöihin sekä kehittämällä interventioita tukea tarvitseville lapsille (Hemmeter ym. 2006). Lapsille onkin kehitetty sosioemotionaalisia taitoja parantavia ohjelmia, joissa on keskitytty mm. vuorovaikutustaitoihin, tunteiden tunnistamiseen, ongelmanratkaisutaitoihin ja aggressiiviseen käyttäytymisen vähentämiseen (Joseph & Strain 2003). Vaikka sosioemotionaalisten taitojen opetta-

misen päävastuu on lasten vanhemmilla, julkisia varhaiskasvatuspalveluja tarjoavilla päiväkodeilla on tärkeä rooli varhaisen kotikasvatuksen tukijana ja täydentäjänä. Päiväkodit ovatkin merkittäviä kasvatusympäristöjä (Liikkuva ja hyvinvoiva Suomi 2010-luvulla 2008). Päiväkodissa sosioemotionaalisten taitojen harjoittelu käy luontevasti (Laine 1998), sillä pienet lapset ovat aktiivisessa vuorovaikutuksessa vertaistensa kanssa (Silven & Toikka 1999). Sosioemotionaalisten taitojen harjoittelu saa tukea myös päiväkotien ammattitaitoiselta henkilöstöltä, joka pitää päiväkotien tärkeimpinä tavoitteina juuri lasten sosiaalisen ja emotionaalisen kasvun tukemista (Hujala ym. 2006). Kansainväliset vertailut ovat lisäksi osoittaneet, että myös suomalaisten esikoulujen kulttuuriin kuuluu lasten sosiaalisiin taitoihin keskittyminen (ks. Ojala & Talts 2007).

Varhaiskasvatuksen liikunnan suosituksen (2005) mukaan lasten kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä on tärkeä tukea myös liikunnan avulla, sillä liikkumisen kaltaiset lapsille luontaiset toimintatavat lisäävät heidän hyvinvointiaan. Kansainvälinen tutkimuskirjallisuus osoittaa, että päiväkotilapsille suunnatut liikuntainterventiot ovat pyrkineet tukemaan juuri lasten liikunnallisuutta ja siinä ilmeneviä taitoja, kuten lisäämään lasten fyysistä aktiivisuutta (Trost ym. 2008) ja parantamaan motorisia taitoja (Samouilidou & Valková 2008; Valentini & Rudisill 2004; Venetsanou & Kambas 2004). Liikunnallisten taitojen kartuttamisen lisäksi lapset tutustuvat liikkueensa luontevasti itseensä ja toisiin ihmisiin, kokevat iloa ja ilmaisevat tunteitaan (Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet 2005). Näin ollen liikunta tarjoaa lapsille ympäristön, jossa sosioemotionaalisia taitoja on mahdollista oppia ja kehittää (Auwéele 2007) esimerkiksi pelien ja leikkien tarkkojen käyttäytymissääntöjen avulla (Tsangaridou ym. 2007). Vaikka päiväkotien sosioemotionaalisia taitoja arvostava henkilöstö ja liikkumaan motivoivat varhaiskasvatusympäristöt tarjoavat otollisen maaperän, päiväkodeissa on vain harvoin yritetty tukea sosioemotionaalisia taitoja suunnitelmallisesti liikuntainterventioiden avulla (ks. poikkeuksena Trevlas & Tsigilis 2008).

Tutkimuksemme tarkoituksena oli selvittää 3–4-vuotiaiden päiväkotilasten liikuntatuokioiden aikana ilmeneviä sosioemotionaalisia taitoja ja niissä puolen vuoden intervention aikana tapahtuneita muutoksia. Erityisen kiinnostuneita olimme mahdollisista koe- ja kontrolliryhmien sekä sukupuolten välisistä eroista; olemme aiemmin alle kouluikäisiä lapsia koskevan tutkimustiedon perusteella tyttöjen sosioemotionaalisten taitojen olevan poikien taitoja parempia (Fantuzzo ym. 2007; Schmidt ym. 2002; Walker 2005). Collaborative for Academic, Social and Emotional Learning (CASEL) -tutkimusorganisaatio on määritellyt kouluikäisten hyvinvoinnin kannalta tärkeät sosioemotionaaliset taidot, jotka Zins ym. (2004) ryhmittelevät seuraaviin laajempiin osa-alueisiin: tietoisuus itsestä, sosiaalinen tietoisuus, vastuullinen päätöksenteko, itsehallinta ja ihmissuhteiden hallinta. Tässä tutkimuksessa sosioemotionaaliset taidot tarkoittavat kuuntelua, kontaktin ottamista toiseen, yhteistyötä pari- ja ryhmätehtävissä, auttamista ja vuoron odottamista, jotka olivat tarkastelumme kohteena havainnointilomakkeessa olevista sosioemotionaalisista taidoista (liite 1). Nämä sosioemotionaaliset taidot kuuluvat edellä mainittuihin CASELin tärkeinä pitämiin laajempiin osa-alueisiin ja ovat aiemmin osoittautuneet keskeisiksi myös alle kouluikäisiä lapsia koskevissa tutkimuksissa (ks. esim. Barbarin 2007; Brigman ym. 1999; Distefano & Kamphaus 2007; Hemmeter ym. 2006, 2008; Normandeu & Guay 1998). Tutkimuksen ontologisena lähtökohtana on sosiaalinen konstruktivismi, joka painottaa erityisesti vuorovaikutuksellisuutta. Sen mukaan oppija on oppimistapahtumassa aktiivisessa roolissa, ja tilannesidonnaisella sosiaalisella vuorovaikutuksella on suuri merkitys oppimiselle. (Tynjälä 1999.)

TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT

Tutkimuksen koeryhmiä oli kuusi, joissa oli yhteensä 31 iältään 3–4-vuotiaasta lasta (15 tyttöä, 16 poikaa) viidestä tutkimukseen vapaaehtoisesti osallistuneesta päiväkodista Kajaanista ja Sotkamosta. Yhteen liikuntaryhmään kuului 6–10 lasta, joista havainnoitiin neljää tai kuutta. Koeryhmissä lastentarhanopettajat toteuttivat lapsille sosioemotionaalaisia taitoja kehittävää liikuntakasvatuksen interventiota kahdeksan kuukauden ajan ja havainnoivat heidän sosioemotionaalaisia taitoja liikuntatuokiolla kerran kuussa lokakuusta 2003 toukokuuhun 2004. Liikuntatuokioita oli kaiken kaikkiaan 22 ja havainnointikertoja kahdeksan. Havainnoijana oli yksi lastentarhanopettaja, joka täytti havainnointilomakkeen (liite 1) tuokion aikana. Hän katsoi havainnointilomakkeen läpi yhteistyössä liikuntatuokion ohjanneen opettajan kanssa. Havainnoitsija ja ohjaava opettaja toimivat pääsääntöisesti pareina ja olivat näin ollen havainnoijina niin alku- kuin loppumittauksessakin. Tämän artikkelin analyysit perustuvat koeryhmän osalta alkumittaukseen ja 6. mittauskertaan. Kahden viimeisen mittauskerran aikana tutkimukseen osallistuneiden lasten kato oli niin suurta, että emme pystyneet analysoimaan loppumittauksen aineistoa.

Kontrolliryhmiä oli kolme, joissa oli yhteensä 10 iältään 3–4-vuotiaasta lasta (6 tyttöä, 4 poikaa) kolmesta eri päiväkodista. Yhteen liikuntaryhmään kuului 10–12 lasta, joista havainnoitiin kolmea tai neljää lasta. Lastentarhanopettajat ohjasivat lapsille erilaisia liikuntamuotoja kerran viikossa. Sosioemotionaalaisia taitoja kehittävä liikuntakasvatusohjelma ei kuitenkaan ollut heidän käytössään eivätkä he osallistuneet koeryhmän opettajille suunnattuihin liikuntakasvatusohjelman toteuttamiseen liittyviin koulutuksiin. Havainnoijana toimi yksi lastentarhanopettaja, joka kävi havainnointilomakkeen läpi yhteistyössä liikuntatuokion ohjanneen opettajan kanssa. Opettajat olivat samat alku- ja loppumittauksissa. Lastentarhanopettajat tekivät alkumittauksen lokakuussa 2003 ja loppumittauksen (7. mittauskerta) toukokuussa 2004.

Kontrolliryhmien lastentarhanopettajille opetettiin havainnointilomakkeen käyttö tunnin kestäneessä ja päiväkodissa tapahtuneessa koulutuksessa. Tutkimukseen osallistuneille koeryhmien lastentarhanopettajille järjestettiin koulutusta ennen intervention alkua ja sen aikana. Yksi koulutuskerta kesti kaksi tuntia. Koulutuksia järjestettiin syksyllä 2003 kaksi ja keväällä 2004 kolme. Koulutuksen sisältöjä olivat liikuntakasvatusohjelmaan perehdyttäminen, lasten sosioemotionaalisten taitojen kehittäminen liikuntatuokioiden avulla ja havainnointilomakkeen käyttö. Lisäksi koulutuksissa keskusteltiin yleisesti liikuntatuokiolla eteen tulleista kasvatustilanteista. Sekä koe- että kontrolliryhmien lastentarhanopettajien kanssa käytiin läpi havainnointilomakkeessa mainittujen sosioemotionaalisten taitojen sisällön kuvauksia (liite 2); päämääränä oli se, että lastentarhanopettajien ymmärrys sosioemotionaalista taidoista ja havainnointilomakkeen vastausasteikosta tarkentui ja yhdenmukaistui. Lisäksi koulutusten aikana lastentarhanopettajat esittivät kysymyksiä havainnointilomakkeesta niin koe- kuin kontrolliryhmissäkin.

Päiväkotiryhmissä oli 12–20 lasta ja liikuntatuokiolla 6–12 lasta; sekä koe- että kontrolliryhmissä oli liikuntatuokiolla siis muitakin kuin tutkimukseen osallistuneita lapsia. Lastentarhanopettajat valitsivat tutkimukseen osallistuneet lapset koe- ja kontrolliryhmiin sukupuolen (tyttöjä ja poikia tasapuolisesti) ja säännöllisen liikuntatuokiolle osallistumismahdollisuuden perusteella. Tutkimukseen valikoituneet lapset olivat olleet päiväkodissa kahdesta kuukaudesta kahteen vuoteen. Tutkittaessa lapsia havainnoinnin avulla heidän elämänsä ei voi vain ilmestyä, joten havainnoinnin suorittivat lapsille tutut lastentarhanopettajat (Törrönen 1999, 218). Tutkimuksen tekemiseen saimme kirjallisen luvan lasten vanhemmilta sekä Kajaanin ja Sotkamon päivähoiton johtajilta. Lastentarhanopettajat olivat tiedottaneet vanhempia tutkimuksesta. Lasten ja lastentarhanopettajien

osallistuminen tutkimukseen oli vapaaehtoista.

Lastentarhanopettajat arvioivat sosioemotionaalaisia taitoja neljäportaisella asteikolla (1 = ei esiinny tuokiolla, 2 = ei onnistu vielä, 3 = onnistuu vaihtelevasti, 4 = onnistuu) sen mukaan, miten havainnoitava lapsi käyttäytyi tuokiolla. Esitetasimme havainnointilomakkeen ennen tutkimuksen aloittamista yhden tutkimukseen osallistuneen nelilapsisen koeryhmän avulla. Tarkastelimme havainnointilomakkeen luotettavuutta kahden mittajaan välisenä kongruenssina. Kaksi itsenäistä lomakkeen käyttöön koulutettua arvioitsijaa arvioi viidellä eri liikuntatuokiolla neljän lapsen sosioemotionaalaisia taitoja. Heidän havainnot verrattiin sen suhteen, kuinka monella tuokiolla viidestä he arvioivat lasten sosioemotionaaliset taidot samalla tavalla. Arvioijien väliset kongruenssit olivat seuraavat: 'kuuntelee' 3/5, 'ottaa kontaktia' 4/5, 'auttavainen' 3/5, 'tekee yhteistyötä pari- ja ryhmätehtävissä' 3/5 ja 'maltaa odottaa vuoroaan' 4/5. Tämän jälkeen havainnoitavien sosioemotionaalisten taitojen sanallisia kuvauksia tarkennettiin lastentarhanopettajien kanssa. Tuloksia voidaan pitää riittävinä osoittamaan mittarin yhdenmukaisuutta.

Kaikki havainnoitavat sosioemotionaaliset taidot sisältävän 'sosioemotionaaliset taidot' -summamuuttujan sisäistä yhdenmukaisuutta tarkastelimme Cronbachin alfa-kertoimella, jonka avulla voi arvioida mittarin eri osioiden homogeenisyyttä eli sisäistä yhteneväisyyttä (Tähtinen & Isoaho 2000, 138). Lisäksi havainnointikerroilla oli pääsääntöisesti kaksi samaa havainnoijaa luotettavuuden parantamiseksi (Eskola & Suoranta 1998, 214).

Liikuntakasvatusohjelman suunnittelu ja toteutus

Interventiassa toteutetun päivittäisen alle 4-vuotiaille suunnatun liikuntakasvatusohjelman "Kaikki linnut lentämään" (2004) suunnittelua oli ohjannut Sosiaalishallituksen v. 1996 julkaisema alle kolmivuotiaiden lasten päivähoiton toimintasuunnitelma. Ohjelma perustui Sarlinin (1992) ja Pönkön (1996) kehittämiin päivittäisen liikuntakasvatuksen malleihin ja sen lähtökohtana oli 3–4-vuotias lapsi (1–2-vuotiaat eriytetysti) ja hänen kehitystasonsa. Tähän tutkimukseen kehitetty ohjelma koettiin tärkeäksi, sillä alle 4-vuotiaiden liikuntaan oli kiinnitetty aiemmin vähemmän huomiota kuin esi-kouluikäisten ja koululaisten. Lisäksi lastentarhanopettajat kokivat tarvitsevansa työssään keinoja lasten sosioemotionaalisten taitojen tukemiseen.

Liikuntakasvatusohjelma huomioi lapsen kokonaisvaltaisen kasvun siten, että jokaisella liikuntatuokiolla oli kognitiiviset, psymotoriset ja sosioemotionaaliset tavoitteet. Pääpaino oli sosioemotionaalisten taitojen kehittämisessä. Lastentarhanopettajat tukivat näitä tavoitteita monipuolisten liikuntamuotojen avulla viikoittain lapsiryhmän, tilojen ja resurssien mukaan. Liikunnan aihealueita olivat liikunta- ja perinneleikit, palloilu, välineiliikunta, luova liikunta ja telinevoimistelu. Lastentarhanopettajat ohjasivat kutakin liikunnan aihetta neljä viikkoa ja niiden rinnalla syyslukukaudella ulko- ja luontoliikuntaa sekä uintia ja nassikkapainia. Kevätlukukaudella oli viikoittaisten liikuntatuokioiden lisäksi hiihtoa, luistelua ja seikkailuliikuntaa. Liikuntakasvatusohjelman sisällöllinen ja ajallinen toteutus on kuvattu liitteessä 3.

Lastentarhanopettajat kiinnittivät erityistä huomiota sosioemotionaalisiin taitoihin: toisen auttamiseen tehtävissä ja välineiden korjaamisessa, vuoron odottamiseen esim. telineradalla, ohjeiden, palautteen ja toverin mielipiteiden kuuntelemiseen sekä pari- ja ryhmätyöskentelyyn. Lapsille suunnatun liikuntakasvatusohjelman jokaisen tuokion suunnitelmassa kuvattiin harjoitteet ja niiden tavoitteet, opetusnäkökohdat sekä työskentelymuodot. Opetusnäkökohdissa kiinnitettiin huomiota tavoitteiden toteuttamiseen erityisesti sosioemotionaalisten taitojen osalta. Lastentarhanopettajat loivat didaktisesti tilanteita, joissa oli mahdollista kehittää sosioemotionaalaisia taitoja. Lapsille kerrottiin tuokiolla lyhyesti mitä tehdään ja mihin kullakin harjoituksella pyritään. Jokaisen tuokion tai harjoitteen lo-

pussa oli palautekeskustelu, jossa lapset saivat itse arvioida tehtävistä suoriutumistaan. Tässä arvioinnissa opettajat käyttivät apuna kuvia, joissa eläinhahmot mm. odottivat vuoroa, auttoivat toisiaan ja tekivät yhteistyötä. Näiden avulla lapset pohtivat lastentarhanopettajien kannustamina mm. auttamisen tärkeyttä ja onnistumistaan harjoitteissa ja sosioemotionaalisisissa taidoissa. Lisäksi korostui lapsen aktiivinen rooli ideoijana; lapset saivat osallistua tuokion kulkuun valitsemalla alku- tai loppuleikin, keksimällä erilaisia liikkumistapoja liikuntaleikeissä ja liikkumalla välineillä myös omaehtoisesti.

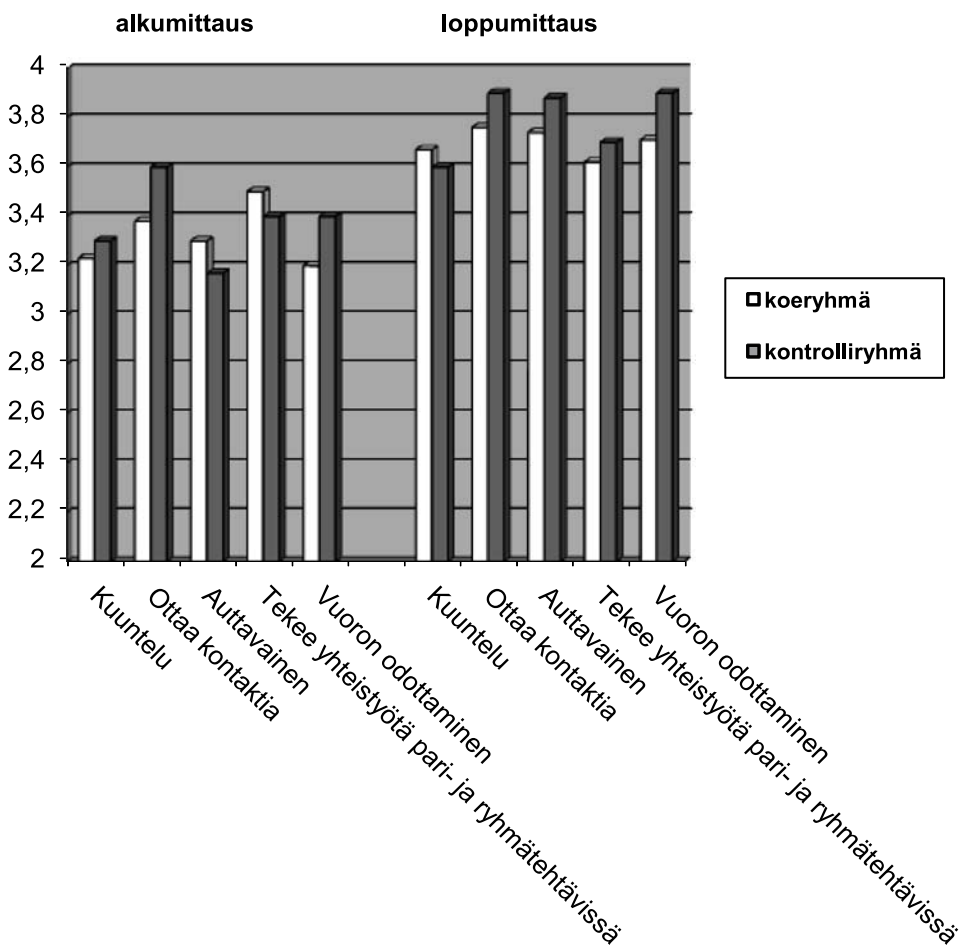
Esim. liikuntakasvatusohjelman sosioemotionaalisia taitoja tukeva palloilutuokio toteutui edellä mainittuja periaatteita noudattaen. Tuokio sisälsi alkulämmittelyn, varsinaisen harjoitusosion, loppurauhoittumisen ja palautekeskustelun. Alkulämmittelyn tavoitteena oli kehon osien hahmotus ja nimeäminen. Taustamusiikin päätyttyä laitettiin joku kehon osa lattiaan ja lapset toimivat vuorotellen ohjeiden antajina (vuoron odottamisen harjoite). Harjoitusosassa tutustuttiin mm. erilaisiin palloihin ison pallokassin avulla. Ohjaaja kaatoi useaan kertaan pallot kassista lattialle, ja lasten tuli kerätä ne yhdessä takaisin kassiin (yhteistyöharjoite). Lisäksi ohjaaja vieritti palloja vuorotellen lapsille (vuoron odottamisen harjoite). Lopuksi lapset rauhoittuivat lattialla maaten, ja ohjaaja vieritti palloa heidän ylitseen rauhallisen musiikin soidessa taustalla. Tuokion lopuksi käytiin palautekeskustelu.

TULOKSET

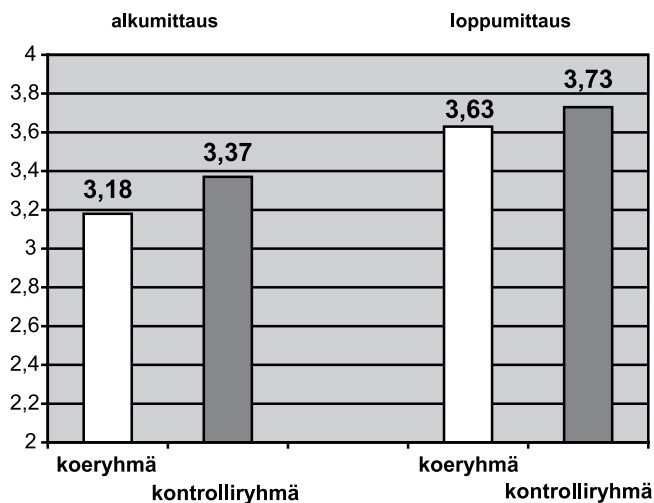
Sosioemotionaalisten taitojen kehittyminen

Riippuvien otosten t-testi osoitti, että alkumittauksen ja loppumittauksen välinen muutos oli koeryhmällä tilastollisesti merkitsevä seuraavissa yksittäisissä taidoissa: 'vuoron odottaminen' ($t(19) = -4.765, p = 0.000$), 'kuuntelu' ($t(19) = -2.939, p = 0.008$), 'auttavainen' ($t(15) = -2.782, p = 0.014$) ja 'ottaa kontaktia' ($t(19) = -3.587, p = 0.002$). Nämä taidot olivat paremmat loppumittauksessa kuin alkumittauksessa. Sen sijaan ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä muuttujassa 'tekee yhteistyötä pari- ja ryhmätehtävissä' ($t(19) = -1.422, p = 0.171$). Kontrolliryhmässä lasten vuoron odottamisen taito parani tilastollisesti merkitsevästi ($t(9) = -3.000, p = 0.015$). Erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä seuraavissa taidoissa: 'kuuntelu' ($t(9) = -1.406, p = 0.193$), 'auttavainen' ($t(4) = -2.449, p = 0.700$), 'ottaa kontaktia' ($t(9) = -1.152, p = 0.279$) ja 'tekee yhteistyötä pari- ja ryhmätehtävissä' ($t(9) = -1.152, p = 0.279$). Yksittäisten muuttujien tulokset on esitetty graafisesti kuviossa 1.

Tiivistääksemme yksittäisten muuttujien antamaa tietoa, teimme eksploratiivisen pääakselifaktorianalyysin promax-rotatiolla, joka toi esiin yhden faktorin ratkaisun. Faktorin osioiden faktorilataukset vaihtelivat alkumittauksessa välillä 0.56–0.85 ja loppumittauksessa välillä 0.63–0.99 (kokonaiselityssaste 60.1 %). Kommunaliteetit

KUVIO 1. Lasten sosioemotionaalisten taitojen muuttujat alku- ja loppumittauksessa erityisharjoitusta saaneella koeryhmällä ($n = 31$) ja kontrolliryhmällä ($n = 10$).

KUVIO 2. Lasten sosioemotionaalisten taitojen keskiarvot alku- ja loppumittauksessa erityisharjoitusta saaneella koeryhmällä (n=20) ja kontrolliryhmällä (n=10).

vaihtelivat alkumittauksessa välillä 0.31–0.73 ja loppumittauksessa välillä 0.40–0.98. Osioista muodostetun sosioemotionaalisten taitojen kuvaavan summamuuttujan sisäistä yhdenmukaisuutta ilmaisevat Cronbachin alfa-kertoimet olivat 0.84 (alkumittaus) ja 0.85 (loppumittaus). Koeryhmän sosioemotionaalisten taitojen summamuuttujan keskiarvo oli alkumittauksessa 3.18 ja loppumittauksessa 3.64. Kontrolliryhmän sosioemotionaalisten taitojen summamuuttujan keskiarvo oli alkumittauksessa 3.37 ja loppumittauksessa 3.73. Riippuvien otosten t-testi osoitti, että alkumittauksen ja loppumittauksen välinen parannus sosioemotionaalisten taitojen summamuuttujassa oli tilastollisesti merkitsevä sekä koeryhmällä (p=0.003) että kontrolliryhmällä (p=0.002). Sosioemotionaaliset taidot siis paranivat molemmilla ryhmillä tilastollisesti merkitsevästi. Tulokset on esitetty graafisesti kuviossa 2.

Tyttöjen ja poikien väliset erot

Riippumattomien otosten t-testin mukaan tyttöjen ja poikien välillä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja sosioemotionaalisisissa taidoissa alku- eikä loppumittauksessa. Tulokset on esitetty taulukossa 1.

POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää 3–4 -vuotiaiden päiväkotilasten liikuntatuokioiden aikana ilmeneviä sosioemotionaalisia taitoja ja niissä puolen vuoden intervention aikana tapahtuneita muutoksia tähän tarkoitukseen kehittämämme havainnointilomakkeen avulla. Erityisen kiinnostuneita olimme mahdollisista sukupuolten sekä koe- ja kontrolliryhmän välisistä eroista. Kaikki yksittäiset sosioemotionaaliset taidot sisältäneellä summamuuttujalla tutkittuna sekä koe- että kontrolliryhmän alku- ja loppumittauksen tulokset erosivat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi eli molemmat ryhmät kehittivät intervention aikana sosioemotionaalisisissa taidoissaan.

Liikuntatuokiot näyttivät siis tarjonneen haasteellisen ympäristön, jossa sosioemotionaalisia taitoja on ollut mahdollista oppia ja kehittää (Auwee 2007). Tuloksia tarkasteltaessa täytyy kuitenkin huomioida 3–4-vuotiaan lapsen yleinen kehitys ja muistaa, että lasten sosiaaliset ja emotionaaliset taidot kehittyvät lasten varttuessa itsestäänkin.

TAULUKKO 1. Tyttöjen ja poikien yksittäisten sosioemotionaalisten taitojen sekä summamuuttujan keskiarvot alku- ja loppumittauksessa, t-testin t- ja p-arvot.

	Tytöt	Pojat		
	ka.	ka.	t	p
ALKUMITTAUS				
Koeryhmä				
vuoron odottaminen	3.36	3.06	1.000	.326
tekee yhteistyötä	3.57	3.44	.633	.532
auttavainen	3.44	3.18	.720	.481
ottaa kontaktia	3.31	3.44	-.507	.598
kuuntelu	3.43	3.06	1.505	.143
sos.emot. taidot	3.44	3.27	.867	.393
Kontrolliryhmä				
vuoron odottaminen	3.33	3.50	-.478	.645
tekee yhteistyötä	3.50	3.25	.531	.610
auttavainen	3.25	3.00	.243	.845
ottaa kontaktia	3.50	3.75	-.531	.610
kuuntelu	3.33	3.25	.253	.807
sos.emot. taidot	3.39	3.43	-.106	.918
LOPPUMITTAUS				
Koeryhmä				
vuoron odottaminen	3.91	3.50	1.442	.177
tekee yhteistyötä	3.73	3.50	1.048	.308
auttavainen	3.73	3.75	-.105	.918
ottaa kontaktia	3.82	3.70	.610	.549
kuuntelu	3.73	3.60	.593	.560
sos.emot. taidot	3.78	3.61	1.115	.287
Kontrolliryhmä				
vuoron odottaminen	3.83	4.00	-.800	.447
tekee yhteistyötä	3.83	3.50	1.079	.312
auttavainen	4.00	3.50	2.121	.078
ottaa kontaktia	4.00	3.75	1.000	.391
kuuntelu	3.67	3.50	.351	.735
sos. emot. taidot	3.87	3.68	1.164	.278

Usean yksittäisen sosioemotionaalisen taidon osalta kehittyminen oli koeryhmän lapsilla suurempaa kuin kontrolliryhmän lapsilla vaikkei kokonaisuutena eroja ryhmien välille syntynytäkään. Huomion arvoista on myös se, että koeryhmän lasten taso alkumittauksessa oli huonompi kuin kontrolliryhmällä useimmissa yksittäisissä sosioemotionaalisisissa taidoissa sekä sosioemotionaalisten taitojen summamuuttujan osalta.

Vaikka aikaisemmissa tutkimuksissa alle kouluikäisten tyttöjen sosioemotionaaliset taidot ovat olleet poikien taitoja parempia (esim. Fantuzzo ym. 2007; Schmidt ym. 2002; Walker 2005), tässä tutkimuksessa tyttöjen ja poikien välillä ei ollut tilastollisesti merkitseviä

eroja. Voi olla, että tyttöjen ja poikien erot eivät tulleet esille tyttöjen ja poikien vähäisen lukumäärän vuoksi.

Tilastollisesti merkitsevien erojen puute koe- ja kontrolliryhmien ja sukupuolten välillä voi johtua monesta seikasta. Ensinnäkin tutkimuksemme valikoituneiden lasten määrä oli luultavasti niin pieni, että tilastollisesti merkitsevät erot ryhmien välillä jäivät löytymättä. Intervention pituus ja sen sisältämien liikuntatuokioiden tuntimäärään ei välttämättä ollut riittävä; taitojen kehittyminen edellyttäneen pitempää interventiota, jossa sosioemotionaalisten taitojen tukeminen ulotetaan myös päiväkodin liikuntatuokioiden ulkopuolelle. Toisaalta koeryhmän lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen ei välttämättä kantanut hedelmää vielä kuudenteen mittauskertaan mennessä. Mikäli olisimme pystyneet käyttämään viimeisen mittauksen havaintoja analyysissämme, koeryhmäläisten sosioemotionaaliset taidot olisivat kenties eronneet tilastollisesti merkitsevästi kontrolliryhmäläisten taidoista. Saattaa olla myös niin, että tuettujen sosioemotionaalisten taitojen aiempaa parempi omaksuminen kestää päiväkotilapsilla kauemmin kuin puoli vuotta - ehkäpä toteutetun intervention vaikutukset tulevat näkyviin vasta viimeisimpien mittaustemme jälkeen. Lisäksi lasten päiväkodin ulkopuolella saamat sosioemotionaalisten taitojen mallit ja käytännöt ovat lisäksi saattaneet olla aivan erisuuntaisia kuin mihin tällä interventiolla pyrittiin, mikä saattoi viedä pohjaa pois intervention vaikutuksilta.

Thijs ym. (2008) toteavat, että opettajilla voi olla vaikeuksia löytää sopivia keinoja yksittäisten lasten sosioemotionaalisten taitojen kehittämiseksi ja että opettajia pitäisikin tukea esim. erilaisten pedagogisten ratkaisuja hyödyntämisessä tehokkaammin. Voi olla, että tutkimuksemme lastentarhanopettajat eivät interventioon liittyvistä koulutuksista huolimatta pystyneet kehittämään koeryhmään kuuluneiden yksittäisten lasten sosioemotionaalisia taitoja.

Vaikka liikuntakasvatusohjelma kannusti miettimään jokaisen lapsen kohdalta sosioemotionaalisten taitojen kehitystarpeita, olisi ne voinut huomioida vielä tarkemmin ja yksityiskohtaisemmin liikuntatuokioiden tavoitteissa. Toisaalta koska kontrolliryhmään kuuluneiden lasten määrä oli pieni, tulokset eivät välttämättä anna oikeaa kuvaa kontrolliryhmien lasten taidoista.

Tutkimusta varten kehittämämme havainnointilomake saattoi osaltaan olla syynä siihen, että ryhmät eivät eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi sosioemotionaalisten taitojen suhteen. Havainnointilomakkeen neliportainen asteikko oli kenties liian karkea tavoittaakseen taidoissa esiintyneen vaihtelun. Lisäksi havainnointilomakkeen väittämien muotoilu olisi voinut olla yksiselitteisempi. Käyttämässämme lomakkeessa yhdellä lapsen auttavaisuutta mittaavalla väittämällä oli pyritty selvittämään, missä määrin lapsi auttoi laittamaan välineitä paikalleen, siirtämään välineitä, korjaamaan välineitä pois ja missä määrin hän auttoi toista lasta harjoitteessa.

Myös kuuntelun taitoa kartoittava väittämä koski opettajan antamien ohjeiden, palautteen ja muiden lasten mielipiteiden kuuntelemista. Mikäli nämä kaikki auttavaisuuden ja kuuntelemisen eri osat alueet olisi kysytty omina väittäminään, havainnoijien arviot olisivat saattaneet olla tarkemmat.

Kehittämämme havainnointilomakkeen vahvuuksiin kuuluu kuitenkin se, että havainnoivat sosioemotionaaliset taidot oli operatiivisesti toteutettu kokeneiden lastentarhanopettajien kanssa. Näin lastentarhanopettajien pitkäaikainen käytännön kokemus sosioemotionaalisten taitojen ilmenemisestä liikuntatuokioiden aikana 3–4-vuotiailla lapsilla saatiin hyödynnettyä. Lisäksi havainnointilomakkeeseen sisällytetyt sosioemotionaaliset taidot vastasivat aiemmissa kansainvälisissä tutkimuksissa 3–4-vuotiailta lapsilta arvioituja taitoja (ks. Barbarin 2007; Brigman ym. 1999; Distefano & Kamphaus 2007; Hemmeter ym. 2006, 2008; Ladd & Profilet 1996; Normandeau & Guay 1998) ja ankkueroituivat teoreettisesti myös CASEL-tutkimusorganisaation tärkeinä pitämiin kouluikäisten lasten sosioemotionaalisiin taitoihin (Zins ym. 2004).

Tutkimuksemme arvoa nostaa sosioemotionaalisten taitojen ja liikunnan yhtäaikainen painottaminen. Siinä missä päiväkotilapsiin kohdistetut sosioemotionaalisia taitoja kehittämään suunnitellut interventiot on yleensä toteutettu perinteisesti luokkahuoneessa tai liikuntapainotteisilla interventioilla on paneuduttu lasten fyysiseen aktiivisuuteen (Trost ym. 2008) tai motorisiin taitoihin (Samouilidou & Válková 2008; Valentini & Rudisill 2004; Venetsanou & Kambas 2004), tämä interventio pyrki kehittämään sosioemotionaalisia taitoja liikuntatuokioiden aikana liikunnan avulla. Lisäksi lasten sosioemotionaalisia taitoja ovat aiemmin arvioineet pääasiassa kouluikäisten lasten opettajat ja vanhemmat; tässä tutkimuksessa niitä arvioivat lastentarhanopettajat.

Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteiden (2005) mukaan varhaiskasvatuksen yhtenä kasvatuspäämääränä on opettaa lapsille sosiaalisia taitoja ja vahvistaa toiset huomioon ottavia käyttäytymisiä ja toimintatapoja. Liikuntatuokioiden sisältävät tilanteita, joissa lapsen on mahdollista kehittää sosioemotionaalisia taitojaan. Tämä ei kuitenkaan tapahdu pelkästään luomalla sosioemotionaalisten taitojen kehittymiselle sopivia tilanteita, vaan kasvattajan pitää antaa palautetta ja keskustella lasten kanssa tuokion tapahtumista tavoitteiden suunnassa. Kasvattajan tulee olla herkkä ja kuunnella lasten mielihetkiä, sillä turvallisen oppimisympäristön saavuttaminen on tärkeää sosioemotionaalisten taitojen tuettaessa.

Intervention kokemusten pohjalta uskomme päiväkotien liikuntakasvatusta ja lastentarhanopettajien koulutusta voitavan kehittää pienten lasten sosioemotionaalisten taitojen tukevaan suuntaan. Tutkimuksen tuotteenä valmistui sosioemotionaalisten taitojen arvioinnin avuksi ja tuntien suunnittelun työvälineeksi soveltuvan havainnointilomakkeen lisäksi myös käyttökelpoiseksi ja motivoivaksi osoittautunut ”Kaikki linnut lentämään: päivittäinen liikuntakasvatusohjelma alle 4-vuotiaille (2004)”. Tutkimukseen osallistunut lastentarhanopettaja oli sitä mieltä, että ”ohjelma sisälsi monipuolista liikuntaa ja harjoitteita, joissa sosioemotionaaliset taidot korostuivat”. Lisäksi hänen mielestään ”harjoitteita pystyi muuntamaan lapsiryhmän ja yksittäisen lapsen taitotason mukaan”.

Toivoisimme jatkotutkimusten selvittävän, mitkä ovat ne asiat päiväkodin toiminnassa, jotka mahdollistavat lasten sosioemotionaalisten taitojen kehittämisen liikunnan avulla – millaisia resursseja ja yhteistyötä tarvitaan? Lisäksi päiväkodeissa tulisi tehdä yksityyppisiä suunnitelmia kunkin lapsen sosioemotionaalisten taitojen eteenpäin viemiseksi ja ulottaa sosioemotionaalisten taitojen kehittäminen lapsen koko arkeen yhteistyössä vanhempien kanssa. Kaiken kaikkiaan liikuntatuokioiden tulisi kiinnittää huomiota yhä enemmän myös sosioemotionaalisten taitojen oppimisympäristönä, ei pelkästään lasten motoristen taitojen kehittämisen välineenä.

LÄHTEET

- Alle kolmevuotiaiden lasten päivähoiton toimintasuunnitelma.** Sosiaalishallituksen julkaisuja 1996: 4. Helsinki.
- Asher, S.R. & Rose, A.J.** 1997 Promoting children's social-emotional adjustment with peers. Teoksessa: P. Salovey & D.J. Sluyter, (toim.) Emotional development and emotional intelligence: Educational implications. New York, Basic Books, 197-224.
- Auweele, Y.** 2007 Group development in the physical education class. Teoksessa: J. Liukkonen, Y. Auweele, D. Alfermann, B. Vereijken & Y. Theodorakis, (toim.) Psychology for physical education: Student in focus. Champaign ILL., Human Kinetics, 101-119.
- Barbarin, O.A.** 2007 Mental health screening of preschool children: Validity and reliability of ABE. American Journal of Orthopsychiatry, 77, 402-418.
- Brigman, G., Lane, D., Switzer, D., Lane, D. & Lawrence, R.** 1999 Teaching children school success skills. Journal of Educational Research, 92, 323-329.
- Brownell, C. & Carriger, M.S.** 1998 Collaborations among toddler peers: Individual contributions to social contexts. Teoksessa: M. Woodhead, D. Faulkner,

- K. Littelton, (toim.) *Cultural worlds of early childhood*. London, Routledge, 365-397.
- Cutting, A. & Dunn, J.** 2006 Conversations with siblings and with friends: Links between relationship quality and social understanding. *British Journal of Developmental Psychology*, 24 (1), 73-87.
- Denham, S., Blair, K.A., DeMulder, E., Levitas, J., Sawyer, K., Auerbach-Major, S., Queenan, P.** 2003 Preschool emotional competence: Pathway to social competence. *Child Development*, 74, 238-256.
- Denham, S., Blair, K.A., Schmidt, M. & DeMulder, E.** 2002 Compromised emotional competence: Seeds of violence shown early. *American Journal of Orthopsychiatry*, 72, 70-82.
- Denham, S.A. & Weissberg, R.P.** 2004 Social-emotional learning in early childhood: What we know and where to go from here. Teoksessa: E. Chesebrough, P. King, T.P. Gullotta, M. Boom, (toim.) *A blueprint for the promotion of prosocial behaviour in early childhood*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 13-50.
- Distefano, C.A. & Kamphaus, R.W.** 2007 Development and validation of a behavioral screener for preschool-age children. *Journal of Emotional & Behavioral Disorder* 15, 93-102.
- Ensor, R. & Hughes, C.** 2005 More than talk: Relations between emotion understanding and positive behaviour in toddlers. *British Journal of Developmental Psychology*, 23, 343-363.
- Eskola, J. & Suoranta, J.** 1998 Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä, Gummerus.
- Fantuzzo J., Bulotsky-Shearer, R., McDermott, P.A., McWayne, C., Frye, D. & Perlman, S.** 2007 Investigation of dimensions of social-emotional classroom behavior and school readiness for low-income urban preschool children. *School Psychology Review*, 36, 44-62.
- Hemmeter, M.L., Santos, R.M. & Ostrosky M.M.** 2008 Preparing early childhood educators to address young children's social-emotional development and challenging behavior: A survey of higher education programs in nine states. *Journal of Early Intervention*, 30, 321-340.
- Hemmeter, M.L., Ostrosky, M.M. & Fox L.** 2006 Social and emotional foundations for early learning: A conceptual model for intervention. *School Psychology Review*, 35, 583-601.
- Hujala, E., Junkkeri, P. & Mattila, S.** 2006 Päivähoidon toimivuuden arviointia. *Varhaiskasvatus tänään* 1/2006. Viitattu 16.10.2008. http://www.peda.net/en/magazine/jyu/varhaiskasvatus?m=content&a_id=42
- Johns B., Crowley, E. & Guetszloe, E.** 2005 The central role of teaching social skills. *Focus on Exceptional Children*, 37 (8), 1-8.
- Joseph, G.E. & Strain, P.S.** 2003 Comprehensive evidence-based social-emotional curricula for young children: An analysis of efficacious adoption potential. *Topics in Early Childhood Special Education*, 23 (2), 65-76.
- Kaikki linnut lentämään: Päivittäinen liikuntakasvatusohjelma alle 4-vuotiaille.** Kajaanin opettajankoulutusyksikkö 2004. Kajaani.
- Kokkonen, M.** 2005 Sosioemotionaaliset taidot opettajan pääomana. Teoksessa: L. Kannas & H. Tyrväinen, (toim.) *Virikkeitä terveystiedon opetukseen*. Jyväskylän yliopisto, Terveystiedon tutkimuskeskuksen julkaisuja 3, 67-77.
- Ladd, G.W.** 1990 Having friends, keeping friends, making friends and being liked by peers in the classroom: Predictors of children's early school adjustment? *Child Development*, 61, 1081-1100.
- Ladd, G.W. & Profilet, S.M.** 1996 The child behaviour scale: A teacher-report measure of young children's aggressive, withdrawn and prosocial behaviour. *Developmental Psychology*, 32 (6), 1008-1024.
- Ladd, G.W., Kochenderfer, B.J., & Coleman, C.C.** 1996 Friendship quality as a predictor of young children's early school adjustment. *Child Development*, 67, 1103-1118.
- Laine, K.** 1998 Alkaako toveripiiristä syrjäytyminen jo päiväkodissa? *Kasvatus* 29 (5), 491-500.
- Lane, K.** 1999 Young students at risk for antisocial behaviour: The utility of academic and social skills interventions. *Journal of Emotional & Behavioral Disorders*, 7 (4), 211-223.
- Liikkuva ja hyvinvoiva Suomi 2010-luvulla.** Ehdotus kansalliseksi liikuntaohjelmaksi julkisen ohjauksen näkökulmasta. Opetusministeriön työryhmämuitioita ja selvityksiä 2008:14.
- Lindsey, E.** 2002 Preschool children's friendships and peer acceptance: Links to social competence. *Child Study Journal*, 32 (3), 145-156.
- Miller, A., Gouley, K., Shields, S., Dicstein, S., Seifer, R., Magee, K. & Fox, C.** 2003 Brief functional screening for transition difficulties prior to enrolment predicts socio-emotional competence and school adjustment in head start preschoolers. *Early Child Development and Care*, 173 (6), 681-698.
- Mostow, A.** 2005 Longitudinal and concurrent prediction of peer acceptance: Direct and indirect effects of emotional, cognitive and behavioural factors. *Dissertation Abstracts International, Section B: The Sciences Engineering*, 65 (8-B), 4297.
- Murphy, K.M.B., Laurie-Rose, C., Brinkman, T.M. & McNamara, K.** 2007 Sustained attention and social competence in typically developing preschool-aged children. *Early Childhood Development and Care* 177, 133-149.
- Nakadai, S. & Kanayama, M.** 2002 Social skills and loneliness in preschool children. *Japanese Journal of Counseling Science*, 35 (3), 237-245.
- Normandeau, S. & Guay, F.** 1998 Preschool behaviour and first-grade school achievement: The mediational role of cognitive self-control. *Journal of Educational Psychology*, 90, 111-121.
- Ojala, M. & Talts, L.** 2007 Preschool achievement in Finland and Estonia: Cross-cultural comparison between the cities of Helsinki and Tallinn. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 51, 205-221.
- Pönnkö, A.** 1996 Liikunnasta iloa lapsen elämään: päivittäinen liikuntakasvatus 5-6-vuotiaiden päiväkotilasten koetun pätevyyden ja sosiaalisen hyväksynnän tukena. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Lisensiaatintutkimus.
- Rich, E.C., Shepherd, E.J. & Nangle, D.W.** 2008 Validation of the SSRS-T, preschool level as a measure of positive social behaviour and conduct problems. *Education and Treatment of Children*, 31, 183-202.
- Samouilidou, A. & Válková, H.** 2008 Motor skills assessment and early intervention for preschoolers with mental and developmental disorders (case studies). *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Gymnica*, 37, 19-30.
- Sarlin, E.L.** 1992 Päivittäisen liikuntaohjelman yhteydet peruskoulun 1-3. luokkalaisten koettuun fyysiseen ja yleiseen pätevyteen sekä motoriseen kuntoon, pallonkäsittelytaitoihin ja voimistelutaitoihin. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Lisensiaatintutkimus.
- Schmidt, M.E., DeMulder, E.K. & Denham, S.A.** 2002 Kindergarten social-emotional competence: Developmental predictions and psychosocial implications. *Early Child Development and Care*, 172, 451-462.
- Silven, M. & Toikka, H.** 1999 Lapsen kehittyvä mieli: Löytyykö "mieli" vuorovaikutuksessa. *Psykologia*, 32, 4-12.
- Thijs, J., Koomen, H. & Leij, A.** 2008 Teacher-child relationships and pedagogical practices: Considering the teacher's perspective. *School Psychology Review*, 37 (2), 24-260.
- Trevlas, E. & Tsigilis, N.** 2008 Evaluation of the influence of a physical education programme on playfulness of preschool children: A qualitative approach. *Inquiries in Sport & Physical Education*, 6, 1-13.
- Trost, S., Fees, B. & Dzewaltovski, D.** 2008 Feasibility and efficacy of a 'Move and Learn' physical activity curriculum in preschool children. *Journal of Physical Activity & Health*, 5, 88-103.
- Tsangaridou, N., Zachopoulou, E., Pickup, I. & Liukkonen, J.** 2007 Social skills in preschool aged children & how PE could affect them. Teoksessa: Y. Theodorakis, M. Goudas, A. Papaioannou, (toim.) *European federation of sport psychology: Book of abstracts*. Halkidiki, Greece, 116.
- Tynjälä, P.** 1999 Konstruktivistinen oppimiskäsitys ja asiantuntijuuden edellytysten rakentaminen koulutuksessa. Teoksessa: A. Etäpelto & P. Tynjälä, (toim.) *Oppiminen ja asiantuntijuus: Työelämän ja koulutuksen näkökulmia*. Porvoo, WSOY, 160-179.
- Tähtinen, J. & Isoaho, H.** 2000 Tilastollisen analyysin lähtökohtia: Ensiaskeleet kvantitatiivisen aineiston käsittelyyn, analyysiin ja tulkintaan SPSS-ohjelmaympäristössä. Turku.
- Törrönen, M.** 1995 Lapsi ja osallistuva havainnointi. Teoksessa: I. Ruoppila, E. Hujala, K. Karila, J. Kinon, P. Niiranen, M. Ojala, (toim.) *Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä*. Jyväskylä, Gummerus, 218-233.

Valentini, N.C. & Rudisill, M.E. 2004 An inclusive mastery climate intervention and the motor skill development of children with and without disabilities. Adapted Physical Activity Quarterly, 21, 330-347.

Van Hecke, A.V., Mundy, P.C., Acra, C.F., Block, J.J., Delgado, C.E.F., Parlade, M.V., Neal, A. R., Meyer, J.A. & Pomares, Y.B. 2007 Infant joint attention, temperament, and social competence in preschool children. Child Development, 78, 53-69.

Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:17. Helsinki.

Varhaiskasvatus vuoteen 2020. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2005. Helsinki.

Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet. Stakes 2005. Helsinki.

Venetsanou, F. & Kambas, A. 2004 How can a traditional Greek dances programme affect the motor proficiency of pre-school children? Research in Dance Education, 5, 127-138.

Walker, S. 2005 Gender differences in the relationship between young children's peer-related social competence and individual differences in theory of mind. Journal of Genetic Psychology, 166, 297-312.

Webster Stratton, C., Reid, J. 2004 Strengthening social and emotional competence in young children – The foundation for early school readiness and success. Infants and Young Children, 17 (2), 96-113.

Zins, J.E., Bloodworth, M.R., Weissberg, R.P. & Wahlberg, H. 2004 The scientific base linking social and emotional learning to school success. Teoksessa: J.E. Zins, M.R. Bloodworth, R.P. Weissberg, H. Wahlberg, (toim.) Building academic success on social and emotional learning: What the researcher says. New York, Teachers College Press, 3-22.

LIITE 1. Lapsen havainnointilomake

Tarkkaile lapsen käyttäytymistä liikuntatuokion aikana ja merkitse havainnot oheiseen asteikkoon.

Päivämäärä: _____

Lapsi ja ikä: _____ v.

	EI ESIIN- NY TUO- KIOLLA	EI VIELÄ	VAIH- TELE- VASTI	ONNIS- TUU
1. vuoron odottaminen	1	2	3	4
2. kestää tappion	1	2	3	4
3. kuuntelu	1	2	3	4
4. auttaminen	1	2	3	4
5. tekee yhteistyötä	1	2	3	4
6. ottaa kontaktia aikuisiin/muihin lapsiin	1	2	3	4
7. samaistuu toisen tunteisiin	1	2	3	4
8. pyytää oma-aloitteisesti anteeksi	1	2	3	4
9. pyytää anteeksi toisen puolesta	1	2	3	4
10. toisen itku ärsyttää	1	2	3	4
11. välineet, tila motivoi	1	2	3	4
12. lapsi pomppii	1	2	3	4
13. sinnikäs	1	2	3	4

LIITE 2.

HAVAINNOITAVIEN ASIOIDEN SELITYKSIÄ:

- Vuoron odottaminen - lapsi malttaa odottaa vuoroaan esim. telineradalla
- Kestää tappion - lapsi kestää tappion peleissä ja leikeissä, esim. viesteissä sekä kahden lapsen tavoittellessa samaa välinettä
- Kuuntelu - lapsi kuuntelee ohjeet ja osoittaa olevansa tietoinen, mitä tehdään toimien ohjeiden mukaan; lapsi kuuntelee tovereidensa mielipidettä sekä palautetta
- Auttavainen - lapsi auttaa välineiden paikalleen laittamisessa, siirtelyssä, poiskorjaamisessa sekä auttaa toista harjoitteessa
- Tekee yhteistyötä - lapsi tekee yhteistyötä pari- ja ryhmätehtävissä
- Ottaa kontaktia - lapsi ottaa kontaktia aikuisiin ja muihin lapsiin puhumalla tai koskettamalla
- Samaistuu toisen tunteisiin - lapsi silittää toista, juttelee myötätuntoisesti
- Pyytää oma-aloitteisesti anteeksi - lapsi pyytää anteeksi loukatessaan toista lasta tai aikuista
- Pyytää anteeksi toisen puolesta - lapsi pyytää anteeksi toverin puolesta, jos huomaa, että toveri on loukannut toista
- Toisen itku ärsyttää - lapsi reagoi toisen itkuun kyselemällä toverin vointia tai miksi toveri itkee
- Välineet, tila motivoi - lapsi toimii välineen kanssa tai tilassa motivoituneena ollen aktiivisesti mukana
- Pomppii - lapsi innostuu tuokiosta/ sen sisällöstä ja pomppii, innostuu
- Sinnikäs - lapsi jaksaa yrittää epäonnistumisista huolimatta, ei anna periksi

LIITE 3. Liikuntakasvatusohjelman sisältö ja ajallinen toteuttaminen 3–4-vuotiailla

AJANKOHTA	SISÄLTÖ
Syyskuu 2003	Liikkuen ja leikkien tutuksi
Lokakuu 2003	Pallotellen
Marraskuu 2003	Välineillä vauhtiin
Joulukuu 2003	Liikutaan tunnelmoiden
Tammikuu 2004	Tempuilleen
Helmikuu 2004	Ideoiden ja ihmetellen
Maaliskuu 2004	Luovasti liikkuen
Huhtikuu 2004	Pallotellen
Toukokuu 2004	Luonnossa liikkuen ja seikkaillen
Kesä-heinä-elokuu 2004	Kesäistä liikuntaa ulkona ja sisällä ohjattuna ja omaehtoisesti
Viikoittaisten liikuntatuokioiden rinnalla syys- ja kevätlukukaudella	Ulko- ja luontoliikunta Seikkailuliikunta Uinti Nassikkapaini